

Vellinge kyrka

Lunds stift

Fasad mot sydväst.

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2019-07-05

jais
arkitekter

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

—

Vellinge kyrka

Vellinge-Månstorp församling, Skytts kontrakt, Lunds stift
Vellinge socken, Vellinge 99:43, Vellinge kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Från nordost. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Vellinge ligger på Söderslätt i sydvästra Skåne, söder om Malmö. Vellinge är centralorten i Vellinge kommun.

Slättbygden har Sveriges bästa åkerjord. De goda förutsättningarna för odling gjorde redan under förhistorisk tid området attraktivt. Kring 1000-talet, efter befolkningsökning och förbättringar inom jordbruket, skedde en omfattande bybildning. Under 1100-talet bildades socknarna och flera romanska kyrkor byggdes i området. Socknarna var små och kyrkorna ligger tätt, vilket tyder på stor befolkning och bördig jord. I bykärnan låg gårdarna samlade omgivna av odlingsmark indelad i en mängd smala tegar.

Vellinge omnämns i skrift första gången 1315 och skrivs då Hwellinge.

På 1570-talet hade Vellinge 36 gårdar vilket var en ovanligt stor by. På en karta från 1799 över Vellinge låg kyrkan mitt i byn och var omgiven av kringbyggda gårdar. Väster om kyrkogården låg prästgården, en stor fyrlängad gård och i sydöst låg klockaregården. På dess platser har kyrkogården senare utvidgats. Vid enskiftet i början av 1800-talet omvandlades landskapet. Jorden sammanfördes i större enheter, byn splittrades och flera gårdar flyttades ut från bykärnan. På 1880-talet kom järnvägen Malmö-Trelleborg till Vellinge och i början av 1900 även järnvägen till Skanör -Falsterbo. Det innebar ett stort uppsving för byn med hantverkare och småindustrier. Hus i rött tegel byggdes kring stationen. Under 1900-talet har Vellinge fortsatt expanderat mycket med bostäder, handel och verksamheter och det pågår fortfarande utbyggnad. Många av invånarna arbetspendlar till Malmö.

Kyrkan omges idag av vägar och bostadsbebyggelse av olika ålder samt i norr av en park med gästgivargård och församlingshem. Väster om kyrkogården ligger ett kvarter med äldreboende byggt på 1990-talet. Sydöst om kyrkan ligger gamla brandstationen från 1926 med trappgavlar. I öster finns kyrkans parkering och en banklokal från 1960-talet.

Kyrkobyggnaden

Kyrkans ursprung är en 1100-tals kyrka med långhus, smalare kor och absid i öster. Kyrkan hade platt innertak eller öppet upp i nock. Ingångar fanns i norr och söder. Ett torn tillfogades senare i väster. Under senmedeltiden byggdes vapenhus på norra och södra sidan och kyrkan valvslogs och försågs med kalkmålningar. Kyrkan har därefter renoverats, byggts till och om flera gånger. Nedan följer ett urval av förändringar från underhållsplanen.

1758 revs absiden och kyrkans kor förlängdes i öster. Det befintliga korvalvet revs och byggdes upp igen.

1766 revs tornets valv. En trappa murades till tornet.

1790 murades stora delar av tornmurarna om och tornet förhöjdes.

1827 togs en ny dörröppning upp i tornets västra mur. Det nya vapenhuset i tornet inreddes med bänkar till den växande befolkningen. Den gamla ingången murades igen.

1831 byggdes en korsarm i norr efter ritning av J.C. Serén. Norra vapenhuset revs.

1849 fick kyrkan ny takstol och nytt murat gavelröste i öster efter förslag av C.G. Brunius.

Trots tillbyggnaden med korsarm i norr blev kyrkan för liten för den ökade befolkningen. En korsarm byggdes även mot söder 1853 efter C.G Brunius ritningar. Både norra och södra korsarmen försågs med murade korsvalv. Även två av de befintliga valven i långhuset revs och ersattes av ett större kryssvalv. Nya större fönster sattes in i hela kyrkan så att de äldre och nyare delarna fick likartade fönster.

1859 förnyades klockstolen.

1905 byggdes en sakristia till i öster och ett pannrum vid norra korsarmen efter ritningar av Henrik Sjöström.

1923 lades tegelgolv i kyrkan. Golvet har senare kompletterats.

1947-50 renoverades kyrkan efter förslag av domkyrkoarkitekt Eiler Græbe.

Bänkinredningen byggdes om och ursprunglig färg togs fram på bänkdörrarna.

Orgelläktaren byggdes om, barriären förnyades och ny orgel skaffades. Ny läktartrappa tillkom. Valvet mellan vapenhuset och kyrkorummet murades igen och nytt dörrparti sattes in. Nytt innertak i vapenhuset. Ytterdörrar i tornet och sakristian förnyades. Fragmentariska kalkmålningar i valvet ovan orgelläktaren knackades fram.

1987 renoverades kyrkan utvändigt och en murverksdokumentation genomfördes.

1994 togs bänkar bort i korsmitten. Tegelgolvet kompletterades.

1996 tillkom ett nytt bordsaltare, ambo och ny belysning i korsmitten.

Exteriör

Kyrkan består av långhus och förlängt kor, korsarmar mot både norr och söder, torn i väster och sakristia i öster. Samt ett tillbyggt pannrum vid norra korsarmens gavel och ett trapphus till tornet. Långhuset, delar av koret och delar av tornet är medeltida. Under 1700-talet förlängdes koret och tornet murades om. Korsarmarna tillkom i mitten på 1800-talet. Sakristian och pannrummet byggdes i början av 1900-talet.

Fasad mot väster.

Fasad mot nordöst.

Murarna är spritputsade och vitkalkade förutom gavelröstena, dörr- och fönsteromfattningar samt takgesimser som är av oputsat tegel.

Enligt murverksdokumentationen från 1987 är kyrkans murar av natursten, de medeltida delarna av mestadels flintasten med inslag av sandsten och kritsten. 1700- och 1800-talstillbyggnaderna är byggda av gråsten. Sakristian och pannrummet är av tegel. Gavelröstena på koret, korsarmarna och sakristian är murade av rött oputsat tegel med flera blinderingar och är typiska ”Bruniusgavlar”.

Tornet har ett flertal dekorativa ankarslut samt årtalet 1790 då tornet murades om.

Kyrkans fönsteröppningar är mestadels rundbågiga och omfattas av oputsat gult handslaget tegel med två språng. Fönstren tillkom vid Brunius renovering 1853. Bågarna är av smitt järn med diagonal blyspröjsning. I spröjsningens korspunkter finns små dekorativa blyblommor. Glaset är till stora delar handblåst klarglas. Solbänkarna är klädda med plåt målad ljusgrön. I tornet finns ett spröjsat välbevarat träfönster från 1700-talet. Tornets klockvåning har stickbågiga ljudöppningar med brädluckor i alla väderstreck. Östra ljudöppningen är avdelad med en kolonn.

Kyrkan har tre ingångar, i tornet, södra korsarmen och sakristian. Dessutom finns ingångar till pannrum och torntrappa. Kyrkans huvudingång är i tornets västfasad sedan 1827. Portalen består av ett slätputsat rektangulärt fält med kvaderindelning. Pardörren från 1950 är klädd med stående ekpanel med dekorativa spikskallar. I södra korsarmen finns en portal av gult handslaget tegel med en stickbågig pardörr av ramverk och fyllningar. Till sakristian leder en rundbågig dörr med ekpanel. Omfattningen är slätputsad med ett språng. Till trapptornet leder en eventuellt ursprunglig plankdörr, på utsidan klädd med svartmålade plåtskivor.

Kyrkan har sadeltak på samtliga delar. Långhus, kor och korsarmar täcks av kopparplåt i skivtäckning. Tornet, sakristian och pannrummet täcks av ljusgrön målad stålplåt. Torntaket kröns av två kyrktuppar och en vindflöjel som förr hissades upp för att meddela långväga besökare om förestående gudstjänst.

Interiör

Vapenhuset i tornets bottenvåning är ett kvadratisk rum med högt i tak och ljus från ett träfönster i norr. Fönstret är från 1700-talet med ursprungliga beslag. Innanför sitter ett järngaller. På golvet ligger rött tegel, tak av lockpanel och putsade kalkade väggar. Vapenhuset var tidigare valvslaget vilket pilastrarna i hörnen visar. Valvet revs 1766 då även pilastrarna byggdes på. I tornbågens nisch är murat en vägg med en pardörr av ramverk och fyllningar som leder till kyrkorummet. I söderväggen finns en nisch med en skulptur. Tegelgolvet, trätaket och dörren till kyrkorummet tillkom vid ombyggnaden 1950 av Eiler Græbe. I vapenhuset finns bokbord, bänkar och offerstock. Mot väggen står gravhällar.

Kyrkorummet består av långhus, förlängt kor och korsarmar mot både norr och söder. Långhus och kor är ungefär lika långa. I långhusets västra del finns orgelläktaren. Slutna bänkar står på ömse sidor om mittgången i långhus, kor och korsarmar. Bänkarna går ut till ytterväggarna. Under bänkarna ligger brädgolv. De snidade bänkdörrarna i koret och långhuset är från 1600-talet. Golvet är belagt med rött tegel, lagt på 1900-talet. Väggar och valv är putsade och vitkalkade.

Koret med dopfunt och altarpåsar

Från läktaren mot korsmitten och koret.

Från koret mot läktaren.

Långhus, kor och korsarmar är välvda med kryssribbvalv från olika tider. Endast det västra valvet ovanför orgelläktaren är medeltida. Det valvet har kvar mycket fragmentariska kalkmålningar från 1500-talet. Samtliga valvribbor har fyrsidigt tvärsnitt och vilar på tresprångiga pilastrar med kragband. Korets tre valv är från 1758. Korsmitten och korsarmarnas valv är från Brunius ombyggnad 1853.

I korsmitten är bänkarna borttagna. Här står ett bordsaltare, ljusbärare, digitalflygel och i söder predikstolen. Korsarmarna är möblerade med slutna bänkkvarter. I norra korsarmen hänger på väggen ett processionskrucifix från 1400-talet. Det förlängda koret ligger i samma nivå som långhuset. I korets bänkkvarter finns

sitsar för att sitta vänd både framåt och bakåt. I koret står den snidade dopfunten på södra sidan och altaruppsatsen innanför altarringen. Mot korets östvägg på ömse sidor om altaruppsatsen står gravstenar av kalksten från 1700-talet över präster i Vellinge.

Sakristian ligger öster om koret och nås bakom altaruppsatsen genom en rundbågig dörr från 1950. Väggarna är vitmålade, vitmålad panel i taket och brädgolv. I sakristian finns förvaringsskåp.

Orgelläktaren i väster i långhuset har en tät barrriär från 1950 av ramverk och fyllningar målade i grått med detaljer i rött och grönt. Barriären är förhöjd med en rundstång. Läktarens undersida är slät och vitmålad.

Tornets övre våningar nås utifrån i ett trapphus med en murad tegeltrappa till första våningen, därefter en enkel trätrappa. Klockvåningen har brädgolv och putsade väggar. Ljudluckor finns i alla väderstreck. Klockbocken av ek bär två klockor. Vinden nås genom en ställucka från andra våningen. Valven över långhuset är isolerade med mineralull. På östra långhusväggen finns fragment kvar av romanska väggmålningar från tiden innan kyrkan valvslogs. Målningen består av ett brett rött band och därunder ett rutmönster.

Inredning och inventarier

Altare av trä från 1600-talet sammanbyggt med altaruppsatsen. Framsidan har ramverk med fyllningar med målningar av kvinnor.

Bordsaltare av ek från 1996. Ekskiva på fyra ben. Räfflor i relief på benen.

Altaruppsatsen av bemålat snidat trä från 1608 med målningar från förmodligen 1776. Tidigare fanns texttavlor på målningarnas plats. Renoverad varje århundrande. Altaruppsatsen har troligen tillverkats av Köpingemästarens verkstad enligt A.M. Göransson. (Altaruppsatsen har tidigare tillskrivits Jacob Kremberg.) Mittpartiets tre målningar med motiv från Jesus födelse, korsfästelse och uppståndelse indelas av fyra snidade kvinnofigurer. Beslagsvingar på sidorna. Underdelen, predellan, har texttavlor på svenska. Överstycket är en snidad bild av Nattvarden.

Altarringen av ek är från 1869. Den har halvrund planform och består av slanka svarvade balusterdockor. Knäfallet är klätt med blått skinn och överliggaren är av ek.

Dopfunten är av bemålat snidat trä från 1632. Den åttkantiga cuppan har reliefer med bibliska motiv. Initialerna W v W står för kyrkans patronus Wellichius von Westhoven. Initialerna syns numera bara fragmentariskt.

Predikstolen med baldakin är av rikt snidat trä från 1607. Dörren tillhör inte predikstolen ursprungligen utan kommer från kyrkvårdens bänk. A M Göransson tillskriver även predikstolen till Köpingemästarens verkstad. Korgen har snidade reliefer av Jesu födelse, korsfästelse, uppståndelse och Pingstundret. Mellan relieferna finns evangelisterna.

Bänkdörr. Numera dörr till predikstol.

Detalj av predikstolen.

Dopfunten.

Bänkinredningen i långhus och kor tillkom 1606. De byggdes om kraftigt 1950 efter Eiler Græbes förslag för att göras bekvämare med nya sitsar och ryggstöd. Samma år togs ursprunglig målning fram. Dörrarnas målning ska efterlikna intarsia. De är omgivna av en rundbåge och ett snidat ansikte. Gavlarna mellan dörrarna är prydda med räfflade pilastrar. A.M. Göransson tillskriver Köpingemästarens verkstad inredningen.

Korsarmarnas bänkinredning tillkom vid 1800-talets mitt. Bänkarna är slutna och ekådrade. Dörrarna är av ramverk med fyllning.

Orgeln byggdes 1950 av Frederiksborgs Orgelbyggeri i Hillerød. Fasaden ritades av Eiler Græbe. Trä och metallpipor med olika höjder utan inramning. Orgeln används inte. *Digitalorgel Allen* står inom ett bänkkvarter i norra korsarmen.

Storklockan är omgjuten 1877 av K.G. Bergholtz, Stockholm. Dekorerad med växtbårder och inskription. Lillklockan är gjuten av Lavres Hansen vid 1400-talets slut.

Processionskrucifix av ek från 1400-talets början. Från en verkstad i Lund eller Malmö.

Kyrkogården

Historia kyrkogården

Medeltida kyrkogårdar anses allmänt ha varit inhägnade, betade ängar, som även fungerade för profana ändamål. Gravarna utformades ofta som små kullar med träkors. Under andra hälften av 1800-talet omgestaltades ett stort antal kyrkogårdar i Skåne då de fick stramare planlösningar med gångar och kvarter och omgärdade gravplatser.

På kartor från 1700-talet visas Vellinge kyrkogård som en mindre nästan kvadratisk yta kring kyrkan omgärdad av en trolig mur. Direkt väster om kyrkogården låg den kringbyggda prästgården. Under 1800-talet ökade befolkningen och en utvidgning behövdes. 1860 gjordes ett förslag att utvidga mot väster på den nerbrunna prästgårdens mark. Kyrkogårdens yta fördubblades därmed. Samtidigt gjordes en mindre utvidgning mot en ny väg i norr. Ytterligare stor expansion av kyrkogården skedde mot söder i slutet av 1800-talet.

Trots detta blev kyrkogården för liten och en ny kyrkogård anlades under 1920-talet på en ny plats söderut intill den nybyggda prästgården. Den nya kyrkogården beskrivs inte i denna skrift. Klockarebostället sydöst om kyrkan revs på 1960-talet och en urnlund anlades på dess plats. Omkring 2011 ordnades askgravplatser på kyrkogården.

Beskrivning gamla kyrkogården

Kyrkogården är omgiven i norr och öster av en gråstensmur avtäckt med röda tegelpannor. Muren är vitputsad mellan stenarna. Innanför står en krans av lindar. I söder och väster gränsar ett järnstaket och häck av tuja. En bit av den gamla muren finns kvar i söder mellan äldsta och utvidgade delen. Ingångar finns i alla väderstreck. Ingången i öster från parkeringen är genom en gjutjärnsgrind mellan kraftiga murade tegelstolpar krönta med lyktor. I väster från vägen finns en grind av smide. Asfalterade gångar finns från dessa grindar till kyrkan. Övriga gångar är grusade. Kyrkan omges av en stenor med kullerstenar närmast fasaden.

Gravplatserna är mestadels omgärdade av buxbom och belagda med singel. Enstaka gravar har stenomfattning eller smidesstaket. Bitvis är grässått. Närmast kyrkan finns flera kalkstenshällar från början och mitten av 1800-talet, bland dem en med titeln ”gästgifvaren”. Kalkstenarna är nyligen restaurerade och texten är läsbar. På kyrkogården växer en mängd storvuxna vintergröna tujor och cypresser. Stenarna är en blandning av högresta stenar från förra sekelskiftet och lägre nyare stenar. Kvinnliga yrkestitlar är ovanligt men här finns bland annat en matlagerska.

De senaste inslagen är minneslund, urnlund och askgravplatser.

Urnlundan i sydöstra hörnet skiljer ut sig från övriga kyrkogården. Den är grässådd och omgiven av en häck, gravstenarna står i raka rader i gräs. Askgravplatserna är flera liggande stenar med namn inom en avgränsning av buxbom.

Byggnader på kyrkogården

I kyrkogårdsgränsen i sydöst finns två hus. Ett före detta bårhus, numera förråd, ritat av Länsarkitekt N A Blanck på 1930-talet med vitputsad fasad och koppartak. Porten är klädd med koppar och omges av en portal av bruna smala tegelstenar. Dörren har handtag av ringar. En ekonomibyggnad ritad 1966 av Tage Möller arkitektkontor med spritputsad fasad och svart plåttak ligger i närheten av bårhuset.

Från söder. Flygfoto: Pär-Martin Hedberg.

Vintergrön växtlighet.

Kalkstensvårdar.

Kulturhistorisk karaktärisering för Vellinge kyrkoanläggning

Kyrkan ligger i den äldsta delen av Vellinge. Idag omges kyrkan dock av bebyggelse av mycket varierad ålder. Kyrkogårdens lummighet förstärks av parken i norr.

Kyrkogården är delvis typisk sydsåkansk med gravar med singel omgärdade av buxbom enligt sent 1800-tals ideal. Speciellt är det mycket stora inslaget av höga vintergröna buskar, tujor och cypresser, samt att det finns ovanligt många kalkstensvårdar från mitten av 1800-tal på den äldsta delen. Dessa är nyligen förtjänstfullt renoverade så att texterna återigen är läsliga.

Kyrkan har sitt ursprung som en medeltida kyrka från 1100-talet. Den har under århundraden blivit ombyggd och tillbyggd. Framförallt på 1700-talet då koret förlängdes och tornet murades om samt på 1800-talet då korsarmarna byggdes och nya fönster togs upp. På 1900-talet tillkom sakristia och pannrum. Kyrkan karaktäriseras idag av sina förändringar av Brunius vid mitten av 1800-talet. Kyrkan är vitputsad men har de typiska "Bruniusgavlarna" av oputsat rött tegel med blinderingar och fönsteromfattningar av oputsat gult tegel. Det oputsade teglet bör förbli oputsat. Carl Georg Brunius (1793-1869) var mångbegåvad och bl. a domkyrkoarkitekt, professor i grekiska, kyrkoherde, konsthistoriker och debattör. Han dominerade kyrkobyggnaderna under mitten av 1800-talet i Skåne. Han ritade fem helt "egna" nya kyrkor och gjorde om ett 60-tal kyrkor. Brunius förespråkade medeltidsstilen och gick på tvärs mot den förhärskande nyklassicismen som Överintendentsämbetet förespråkade. Brunius studerade äldre tegelbyggnaders valvslagningsteknik och återupprättade hantverkskunskapen med att slå valv. Men ibland rev han medeltida valv, som i Vellinge, för att mura nya.

I tornet finns ett träfönster från 1700-talet med bevarade beslag och ett invändigt järngaller. Sådana galler var tidigare vanligt men det är sällsynt att de finns kvar, liksom så gamla fönster. Kyrkans järnfönster från 1853 är blyspröjsade.

Kyrkan har korsarmar, långhus och ett ovanligt långt kor som alla är möblerade med bänkkvarter. Hela kyrkan är valvslagen men endast ett valv är medeltida. Det har fragmentariska kalkmålningar över orgelläktaren. Övriga valv revs och nya byggdes vid tillbyggnaderna. Ovanligt och värdefullt är att det på vinden finns fragment av romanska kalkmålningar från tiden innan de medeltida valven slogs.

Kyrkorummet karaktäriseras av vita valv, blyspröjsade fönster, tegelgolv och snidad träinredning. Det speciella i Vellinge kyrka är inredningen med rikt snidade

bänkdörrar, predikstol, altare och altaruppsats från tidigt 1600-tal och att de troligen är från samma verkstad, den så kallade Köpingemästaren, och införskaffade av kyrkans patronus. Bänkinredningen är ombyggd på 1900-talet men dörrarna är från 1606 vilket är bland de allra äldsta i Skåne och ovanligt att de finns bevarade. De har mycket stort kulturhistoriskt värde. Tidigare har inredningen hänförs till Jacob Kremberg men Anna Maria Göransson som skrivit en avhandling om honom anser att det troligen är Köpingemästarens verkstad. Hennes antagande bygger på att Krembergs figurer var mer expressiva och kraftfulla medan Köpingemästarens beskrivs som mjuka, blida och känsliga.

Från medeltiden finns en klocka och ett processionskrucifix från tidigt 1400-tal. Krucifixet är ett av de tio krucifix i Skåne som bevarats från samma verkstad i Lund eller Malmö.

Att tänka på

- Den lummiga kyrkogården har ett flertal kalkstensvårdar från mitten av 1800-talet.
- Kyrkan har en sammanhållen snidad träinredning från början av 1600-talet vilken bör värnas. Bevarade bänkdörrar från tidigt 1600-tal är sällsynt.
- På vinden finns fragment av romanska kalkmålningar vilka bör värnas.

Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Tillkommen före utgången av 1939. Omfattas av tillståndsplikt 4 kap. 3§. Kyrkogården ligger inom av länsstyrelsen utseende särskilt värdefull kulturmiljö.

Kyrkotomten ligger inom reg. Fornlämning L1989:7232 som utgör bytomten enligt äldre storskifteskarta. Fornlämningar skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

Källor och litteratur

Skåne, Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, 2015

Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008

Skånska kyrkor, Skånes Hembygdsförbund årsbok 1997

Vellinge kyrka, vård och underhållsplan, Caroline Ranby, 2017,

Gessie kyrkogårdar, Vård- och underhållsplan, Barup&Edström Arkitektkontor, 2016

Vellinge gamla kyrkogård, Vård- och underhållsplan, Barup&Edström Arkitektkontor, 2017

Helgedomar på Söderslätt I, Ernst Frostin, 1960

Kyrkorivningar och kyrkobyggen i Skåne 1812- 1912, Siegrun Fernlund, 1982

Jacob Kremberg och Lundaskolan, Anna Maria Göransson, 1977

Den medeltida skulpturen i Skåne, Lena Liepe, 1995

Övriga uppgifter

Denna rapport om Vellinge kyrka, Skytts kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, (rapportförfattare, inventering och foto)

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

Karl Johan Kember (granskning),

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2019-06-04

Färdigställd rapport: 2019-07-05

Vellinge - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk-tegel Murverk-natursten
Fasadmaterial:	Puts Tegel
Fasadkulör:	vit röd
Takform:	Sadeltak
Taktäckningsmaterial:	Plåt-koppar-skivtäckning Plåt-stålplåt-skivtäckning
Byggnadsdel:	Torn-väster Långhus Korsarm-norr Korsarm-söder Kor-öster Sakristia-öster